

MUNI
LAW

Vlastnictví a ochrana životního prostředí

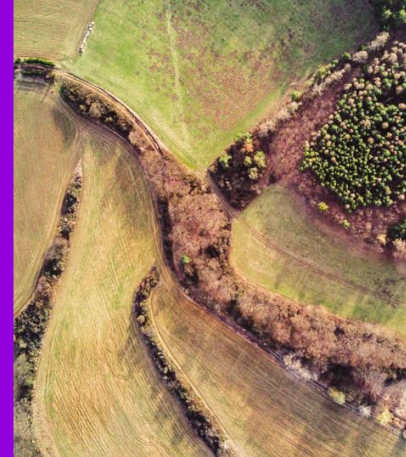
Jakub Hanák

Obsah

Východiska

Vlastnické právo
ke složkám
životního prostředí

Omezení
vlastnického práva
z důvodů ochrany
životního prostředí

Využití
vlastnického práva
k ochraně
životního prostředí

Východiska

Východiska

- životní prostředí je **veřejný statek**
- vlastnické právo **ke složkám ŽP je individuální**

- výsledkem je střet: vlastníci jsou *de facto* nuceni k ochraně ŽP
 - i povolení k činnosti lze považovat za omezení vlastnického práva
 - viz též metoda právní regulace

Ústavní zakotvení

- **č. 7 Ústavy:** pozitivní závazek státu chránit ŽP
- **čl. 11 LZPS**
 - výlučné vlastnictví k zabezpečení potřeb společnosti a veřejného zájmu
 - **vlastnictví zavazuje:** výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a ŽP nad míru stanovenou zákonem
 - nucené omezení až možnost odnětí vlastnického práva
 - speciální ve vztahu k čl. 35 odst. 3 LZPS
- **související práva**
 - svoboda podnikání (čl. 26); ochrana soukromého a rodinného života; nedotknutelnost obydlí (čl. 12); omezení pohybu (čl. 14) → přednáška č. 9 (podzim 2023)

**Vlastnické právo
ke složkám
životního prostředí**

Vlastnické právo ke složkám ŽP (1)

- § 2 zákona č. 17/1992 Sb.: **Životním prostředím** je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. **Jeho složkami jsou zejména**
 - ovzduší,
 - voda,
 - horniny,
 - půda,
 - organismy,
 - ekosystémy,
 - energie.

Vlastnické právo ke složkám ŽP (2)

SUVENÍR

Tatranský vzduch

Katalógové číslo: 8584008199963

Hmotnosť: 68g

1,50 €

Suvenír – Plechovka Tatranského vzduchu. Minimálna trvanlivosť do otvorenia.

Po otvorení navštívte Tatry a obnovte zásoby. Skladujte na policičke. Chráňte

pred ostatnými členmi rodiny.

Množstvo

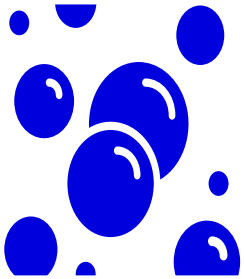
1

Pridať do košíka

☆ Pridať do Wishlistu

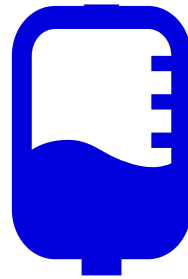
Vlastnické právo ke složkám ŽP (3)

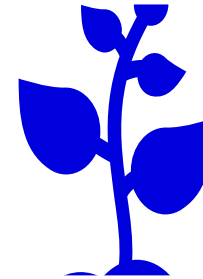
Ovzduší

Voda

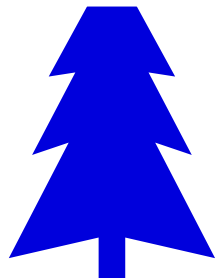
Přírodní léčivé
zdroje

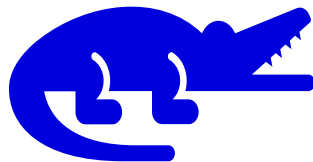
Půda

Nerosty
(horniny)

Rostlinstvo

Živočichové

Povolení

Platby za zdroje

**Omezení
vlastnického práva
z důvodů ochrany
životního prostředí**

Kategorizace zásahů do vlastnictví

- výkon v mezích zákona
- zákaz zneužití
- nucené omezení/vyvlastnění
- soukromoprávní omezení
- **právní důvod**
 - ex lege
 - ex actu
 - ex contractu
- **časové působení**
 - trvalé
 - časově omezené
- **typ omezení**
 - → snímek č. 12

Typy omezení

– **nenakládání s věcí**

- předkupní právo státu či zákaz zcizení státních pozemků ve ZCHÚ → č. 29
- nemožnost nabýt vlastnické právo (viz výše → č. 9)
- i nezničení věci: specificky u zvířat, znehodnocení kulturní památky

– **zdržení se činností**

- zákaz stavební činnosti, regulace hospodaření na pozemku, omezení rekreačních aktivit, vyloučení těžby dřeva atd.

– **strpění činnosti k ochraně životního prostředí**

- např. opatření ke zlepšování přírodního prostředí (§ 68 ZOPK); opatření k nápravě závadného stavu (téměř všechny složkové předpisy i ZEÚ)

– **aktivní jednání**

- opatření proti působení škodlivých činitelů na les, údržba břehů koryta vodního toku
- často limitováno možnostmi vlastníků nebo formulováno obecně

Veřejné užívání složek ŽP: připomenutí

- **obecné užívání lesů** (§ 19 LesZ)
 - včetně sběru lesních plodů pro osobní potřebu
- **volný pohyb v přírodě** (§ 63 ZOPK)
 - s výjimkou pozemků vlastněných a užívaných fyzickými osobami
 - ale: omezení vstupu z důvodu ochrany přírody
- **veřejná prostranství** (§ 34 OZř)
 - mj. veřejná zeleň a parky (překryvy: např. „lesopark“)
 - přístupné každému bez omezení, sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Vyvlastnění s environmetálním prvkem

Vybrané geologické práce

Vodní díla

Územní systémy ekologické stability

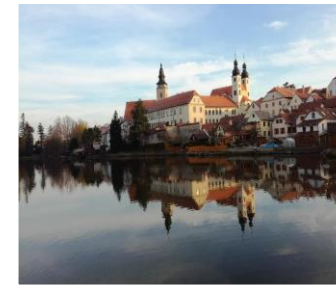
Asanace a ozdravení území

Ochrana přírodních léčivých zdrojů

Zřízení ochranného pásma

Záchrana kulturních památek

Kompenzace za omezení

- hranice mezi omezením za náhradu a bez ní
- **vnější zásah do vlastnického práva x limit (vnitřní omezení) vlastnického práva**
 - vlastník v pozici zvláštní oběti (zúžení obsahu vlastnického práva)
 - nerovnoměrné rozdělení břemen
- kritéria pro rozlišení → č. 16
- zákon může přiznat nárok na kompenzaci i **nad rámec požadavků Listiny**: stále však musí vzniknout majetková újma

Pravidla pro náhrady: právní otázka

- **intenzita** (rozsah) restrikce
- délka (**doba**) **trvání** restrikce
- podmínky nabytí zatíženého pozemku
- skutečnost, zda již v době převodu vlastnického práva dotčená limitace oprávnění vlastníka existovala
 - dosavadní a do budoucna předpokládaný způsob využití zasaženého pozemku
 - nevylučuje ovšem nabytí již s omezením (výslovně i § 58 ZOPK)
- předpokládaný **vliv příslušného omezení na tržní cenu** nemovitosti
- podle NS 22 Cdo 1720/2020 (§ 59a VodZ); NS 22 Cdo 1022/2014 (ochranné pásmo letiště)

Hodnocení právní úpravy

- *„Rozdíly, které lze nalézt v úpravě vzájemně si podobných náhrad újmy, vznikají nekoncepčním přístupem k této materii.“*
 - Kocourek, T. Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí. 2012, s. 57.
- *„právní úprava vesměs postrádá potřebnou koncepčnost, jednotnost a ucelenost, ... nicméně to není nedostatek.“*
 - Kusák, M. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. [České právo životního prostředí](#) 1/2005. s. 77

Kompenzační funkce

- **vyrovnání nerovného postavení vlastníků**
 - vyšší náklady; nižší výnosy; snížení ceny věci; ztížení prodejnosti (naplnění čl. 11 odst. 4 LZPS) → č. 22 až 24
- **zpravidla přínos společnosti = ŽP jako veřejný statek**
 - tehdy proto náhrady poskytuje stát
 - stát jako oprávněný k náhradě (!?)
- **specifika, čerpá-li výhody konkrétní subjekt**
 - lze až připodobnit k tzv. platbám za environmentální služby
 - zdroje získávány i prostřednictvím plateb od „znečišťovatelů“
 - → blíže přednáška č. 11 (podzim 2023)

Motivační funkce

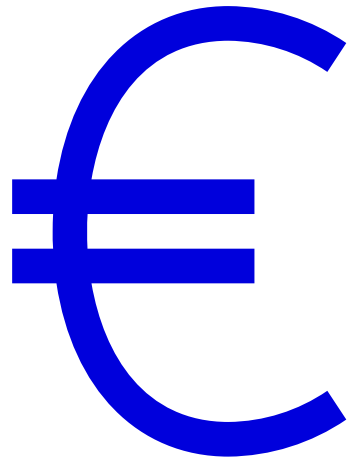
- **≠ ekonomický nástroj ochrany ŽP** (chybí možnost volby)
- nicméně vlastník **posuzuje i vymahatelnost povinnosti:**
zůstává fakticky možnost volby
 - vlastníci jsou ochotnější respektovat, „vyplatí-li“ se to
 - zmirňuje odpor proti regulaci
- nejen pro omezené vlastníky, ale též pro osoby mající prospěch z omezené činnosti vlastníka, pokud jsou povinny se na náhradách podílet → **regulační funkce**

Regulační a internalizační funkce

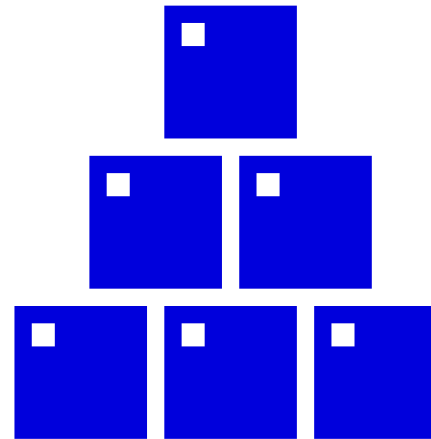
- **volba nástrojů ochrany**, tj. zohlednění nákladů
 - je-li bez kompenzace (tj. zadarmo) → nadužívání
 - s kompenzací by měla být regulace efektivnější

- **internalizace pozitivních externalit**
 - vlastní důvod omezení vlastnického práva
 - různé na straně vlastníků i těch, co mají z omezení prospěch → až bez náhrady?

Forma náhrady

Peněžitá

Naturální

Jiná

Vyčíslení výše kompenzací

- (1) náležitě **skutkově vymezit, v čem konkrétně tento negativní dopad spočíval**, jaký měl vliv na majetkové hodnoty poškozeného a (2) **v návaznosti na to se pak zabývat jeho vyčíslením.**
- prováděcí předpis má regulovat toliko způsob vyčíslení výše náhrady, nikoliv zakládat či měnit právo na náhradu (to zůstává obsaženo v zákonné normě)
- zvolená výpočtová alternativa by pak měla odpovídat povaze reálně utrpěné újmy.
 - podle NS 25 Cdo 462/2021

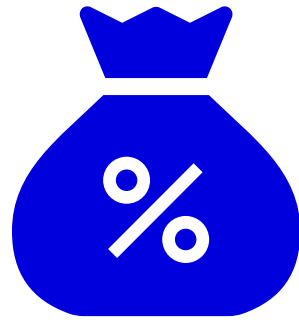
Vyčíslení výše kompenzací (2)

- „neexistuje-li prozatím metoda, pomocí níž by bylo možno **zcela přesně určit** výši škody na lesních porostech na jednotlivých územích ve vztahu k jednotlivým zdrojům znečištění, je výpočet opírající se o rozptylovou studii a Gaussův matematický model plně dostačujícím podkladem pro závěr o výši škody ... popsaný způsob výpočtu nemá ambice stanovit přesnou výši škody, nýbrž - **vzhledem k jeho limitům** - slouží toliko jako způsobilý podklad pro určení výše škody úvahou soudu“ (NS 32 Cdo 1808/2010)
- chybí analýzy přínosů z omezení

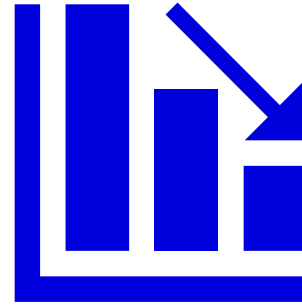
Jak stanovit náhradu?

Vyšší náklady

Nižší výnosy

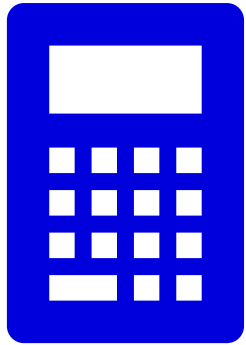

Snížení hodnoty

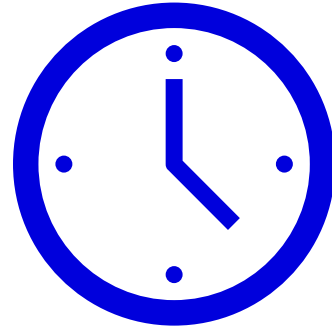

Prospěch z
omezení

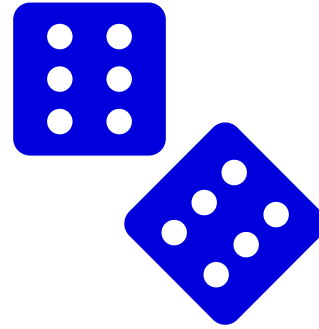
Jednorázová náhrada: vlastnosti

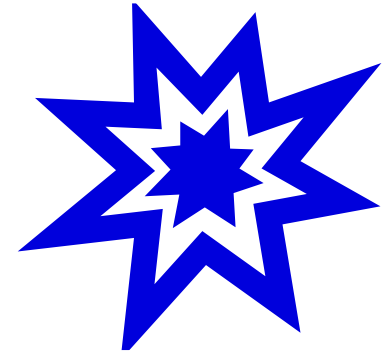
Nízké transakční
náklady

Nezohledňuje
budoucí změny

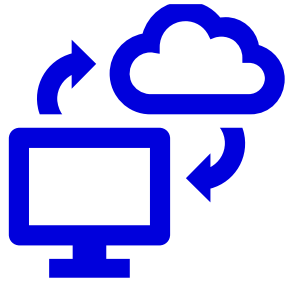

Obtížné určitelná

Náhrada ihned

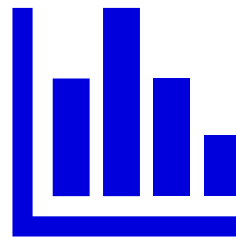
Náhrada ve splátkách: vlastnosti

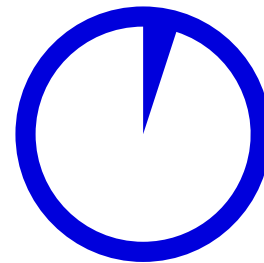
Aktuální data

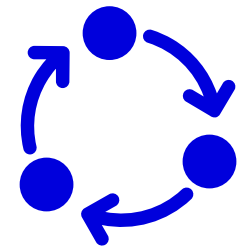
Přesnější

Rozložení v
čase

Nízké platby

Vyšší transakční
náklady

Kompetence

- „zákon č. 114/1992 Sb. je veřejnoprávní normou, protože dává oprávnění státu zasahovat jednostrannými úkony do práv a povinností fyzických a právnických osob. Na druhé straně nárok vlastníka anebo nájemce na náhradu újmy, který mu vznikne v důsledku omezení vyplývajícího z části třetí až páté tohoto zákona, ..., je svou povahou nárokem občanskoprávním. Rozhodování orgánu veřejné moci se totiž vztahuje především k regulaci hospodaření podle tohoto zákona, kdežto **újmy, které případně z omezení hospodaření vzniknou vlastníkům či nájemcům, mají charakter majetkový a účastníci tohoto právního vztahu jsou vůči sobě v rovnoprávném postavení.** Zvláštní senát proto z vyložených důvodů rozhodl, že příslušný k rozhodnutí ve věci žaloby na poskytnutí finanční náhrady podle § 58 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. je soud v občanském soudním řízení.“

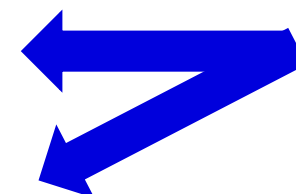
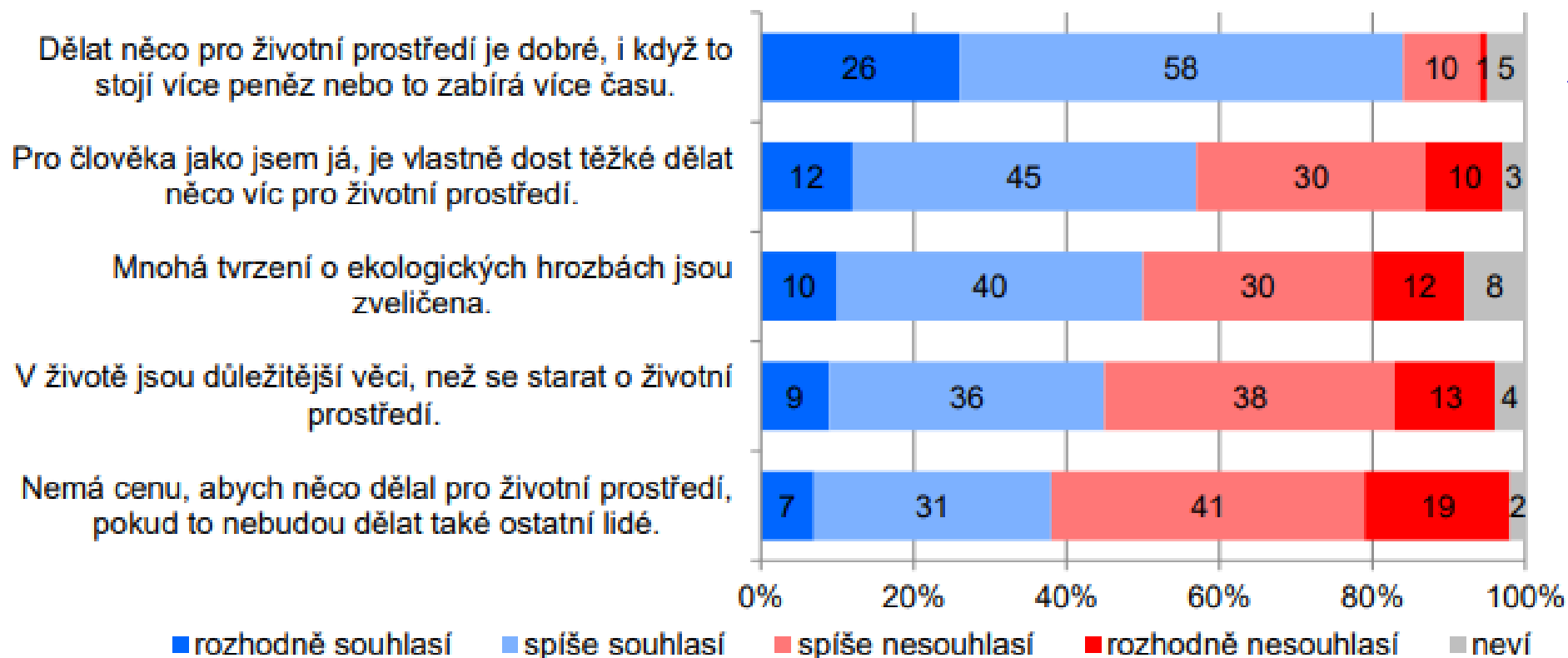
**Využití
vlastnického práva
k ochraně
životního prostředí**

Státní vlastnictví

- **exkluzivita** (čl. 11 odst. 2 LZPS; vazba na čl. 7 Ústavy)
 - výhradní ložiska (tzv. horní regál)
 - v zásadě ve vybraných ZCHÚ + úvahy u vodních zdrojů
- **zákaz zcizovat**
 - přírodovědecky cenné pozemky; velmi omezené u lesů (§ 4 LesZ)
 - nemožnost zcizovat některé pozemky ve vybraných ZCHÚ → srov. Pl. ÚS 18/17 (zejména body č. 117 až 130)
 - rezerva státní půdy (SPÚ)
- **předkupní právo**
 - § 61 ZOPK: pozemky ve vybraných ZCHÚ a související s jeskyněmi
 - § 13 ZSPP: nemovitě národní kulturní památky

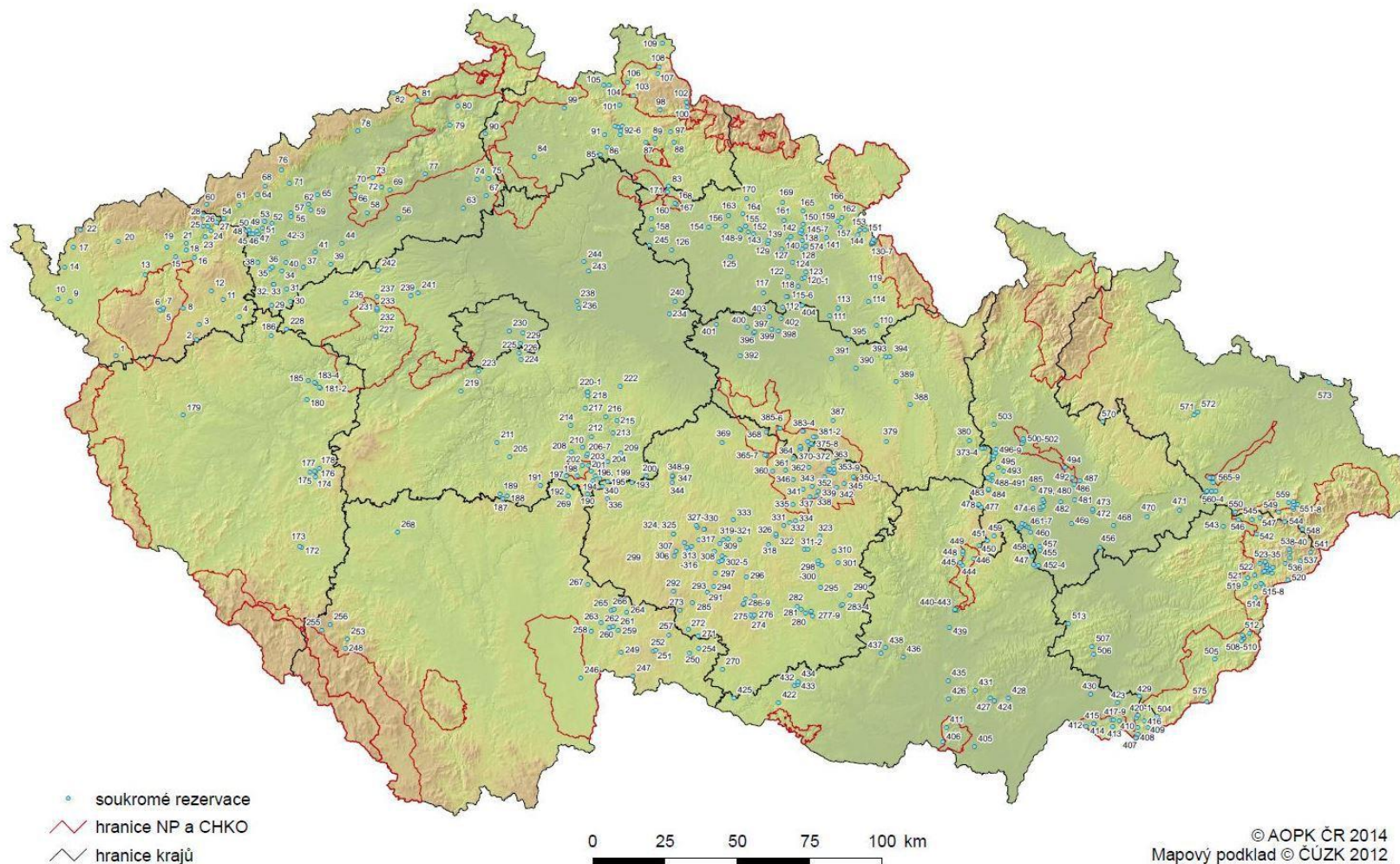
Graf 5: Ochota dělat něco pro ochranu životního prostředí (%)

Pozn.: Položky řazeny sestupně podle podílu souhlasu (součet odpovědí „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“).

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 8. 9. – 8. 11. 2022, 821 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Soukromé rezervace na území ČR

Dobrovolné omezení a aktivity

- **„soukromé rezervace“**
 - z vůle nestátního subjektu
 - pozemkové spolky: [výkupy](#) pozemků a jiné dohody s vlastníky
 - též smluvně chráněná území dle § 39 ZOPK (viz jaro 2023)
- **dobrovolné závazky a dohody**
 - příklad slabin: [dohoda bezfosfátových pracích prostředcích](#)
- podmínky přenechání pozemku k činnosti s dopadem na životní prostředí
 - diskuze u zrušení expropriačního titulu u těžby nerostů (2013-2023?)
 - až místní referenda o obecním majetku
 - nebo [Rádce pro zodpovědné vlastníky půdy](#)

Fakulta životního prostředí ČZU v Praze se stala hrdým vlastníkem a správcem přírodní rezervace V Bahnách u obce Třtice na Džbánsku. Ve Středních Čechách jde o unikátní území s výskytem řady vzácných a ohrožených druhů vázaných na rašeliniště.

Sousedské vztahy

- § 1013 OZ: „Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v **míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku**; to platí i o vnikání zvířat.“
- **tzv. privilegované imise**: úředně schválený provoz
 - vztah k veřejnému právu (limitům)
 - samostatný nárok
 - přihlíží se k limitům; význam veřejnoprávních výjimek
 - specificky účast v řízeních týkajících se životního prostředí → přednáška č. 10 (podzim 2023)

Majetková újma

- **závazky z deliktů:** viz přednáška č. 3 (podzim 2023)
 - na „vlastnitelných“ složkách ŽP (viz výše)
 - prevenční povinnost (zvláštní zákony: srov. např. § 27 VodZ)
 - § 2970 OZ: náhrada při poranění zvířete
 - § 2971 OZ: náhrada nemajetkové újmy
- u nepřisvojitelných složek životního prostředí nelze → odpovědnost za ekologickou újmu
- odpovědnost za škodu způsobenou vybranými zvláště chráněnými živočichy (zákon č. **115/2000** Sb.)